

Charakteristika předmětu LITERATURA (LIT)

1. Obsahové, časové a organizační vymezení předmětu

Předmět LITERATURA představuje v rámci vzdělání na čtyřletých gymnáziích a na vyšším stupni víceletých gymnázií (kvinta až oktáva) součást vzdělávací oblasti JAZYK A JAZYKOVÁ KOMUNIKACE. Předmět je vyučován ve všech ročnících gymnázia. O hodinové dotaci tohoto předmětu informuje tabulka ŠVP.

Vyučovací předmět LIT je oblastí s výraznou funkcí výchovně estetickou. Žáci získávají přehled o vývoji české a světové literatury a jsou vedeni k tomu, aby uznávali historické kulturní dědictví nejen českého národa, ale i národů jiných, zejména evropských. Proto LIT zaujímá stěžejní postavení ve výchovně vzdělávacím procesu, neboť jsou dovednosti a postoje získané v tomto předmětu potřebné nejen pro obecný kulturní rozhled absolventa GJO, ale také pro úspěšné osvojování poznatků v dalších oblastech vzdělávání, zvl. v cizích jazycích a estetických výchovách. Zároveň je tento vyučovací předmět spolu s Českým jazykem povinným maturitním předmětem ve společné části maturitní zkoušky.

V LIT se žáci postupně učí pracovat s náročnějšími texty odbornými i uměleckými, poznává bohatství mateřského jazyka (jako jazyka vzniku literárních děl i jazyka překladatelského). Žáci získávají poučení o historii, vývoji a podobách uměleckých textů, jednotlivých literárních žánrech a útvarech a také o jazykových (zvukových, lexikálních a stylistických) prostředích typických pro tyto žánry a útvary. Toto poučení pak přispívá k vytvoření kompetence pro pochopení i interpretování textů (čtení s porozuměním), jež povede k hlubším čtenářským zážitkům. Interpretace vybraných literárních děl (ukázek) přispívá k utváření názorů, postojů, zájmů, vkusu žáka a celkově rozvíjí jeho duchovní život.

Vyučovací předmět LIT realizuje obsah vzdělávacího oboru Český jazyk a literatura RVP G. Realizují se v něm rovněž tematické okruhy průřezových témat RVP G, a to Osobnostní a sociální výchova, Mediální výchova, Multikulturní výchova a Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech (viz tabulka). Tematický plán je rozpracován do čtyř postupných ročníků, z nichž každý má vlastní podrobný rozpis (viz přehledy ŠVP G).

Cílem výchovně-vzdělávacího procesu ve vyučovacích předmětu LIT na čtyřletém gymnáziu a na vyšším stupni víceletého gymnázia je v návaznosti na RVP G vybavit žáka klíčovými kompetencemi, a tím ho připravit k celoživotnímu učení, profesnímu, občanskému i osobnímu uplatnění. Protože je, jak již bylo výše řečeno, ČJL povinným maturitním předmětem ve společné části maturitní zkoušky, neliší se v tomto ohledu výsledný profil absolventa gymnázia od profilu maturanta. Cílem předmětu LIT je proto rovněž žákovo zdárné složení maturitní zkoušky.

Gymnázium Jiřího Ortena, Kutná Hora

Příležitostí pro opravdové talenty jsou různé literární soutěže, například recitační soutěže (organizované zvl. Domem dětí Dominik Kutná Hora a také Městskou knihovnou Kutná Hora), středoškolská odborná činnost (SOČ), každoroční soutěž mladých básníků „Ortenova Kutná Hora“ apod.

Své vědomosti a pozitivní vztah ke slovesnému umění mohou žáci všech ročníků prohlubovat svým členstvím v KLUBU MLADÉHO DIVÁKA, pořádaného každoročně pražským Divadlem v Dlouhé. Gymnázium Jiřího Ortena se do KMD pravidelně zapojuje, a jeho žáci tak mají možnost navštívit v každém ročníku šest divadelních představení v Praze. Výběr konkrétních představení vychází pochopitelně z aktuální nabídky Divadla v Dlouhé, poskytované škole.

2. Sebehodnocení žáka

Podklady pro hodnocení žáka (studenta) se získávají zejména soustavným pozorováním aktivit žáka v hodinách LIT, sledováním jeho výkonů a připravenosti na výuku a výslednou analýzou, různými druhy a formami zkoušení (písemné, ústní) a testů, příp. samostatnými pracemi, zvláště prezentacemi. I tyto jednotlivé formy mají být nápomocny k vlastnímu sebehodnocení (autoevaluaci) žáka, jež je realizována především těmito formami:

- Žáci jsou vedeni k tomu, aby po ústním zkoušení zhodnotili svůj výkon s poukazem na odprezentované znalosti a dovednosti.
- Žák je schopen vyjádřit svůj názor na čtený text a tento svůj názor obhájit. Současně je schopen zhodnotit své vlastní literární výtvoř (např. literární nápodoby) a práce jiných.
- Žáci musí být vedeni k aktivnímu vyhledávání informací a kritickému myšlení, projevujícím se obzvláště v analýze ukázek z literárních textů. V souvislosti s tím je třeba odstraňovat vyžadování těch teoretických vědomostí, které nejsou bezprostředně nezbytné pro provádění žákovské analýzy textů a formulování vlastních názorů. Toho lze efektivně dosáhnout zvláště prezentacemi, jejichž přínos pro ostatní žáky musí závěrem také žák zhodnotit.
- Po písemném zkoušení je nezbytné, aby žák provedl (minimálně ústně) „opravu“ svého výkonu, tedy aby si uvědomil a formuloval nedostatky, kterých se dopustil, a zafixoval si správné řešení.

3. Profil absolventa

Vzhledem k faktu, že je vyučovací předmět Česká a světová literatura předmětem, z něhož studenti středních škol v ČR musí dle zákona povinně skládat maturitní zkoušku (jako Český jazyk a literatura), neliší se v tomto směru profil studenta od profilu absolventa Gymnázia Jiřího Ortena.

1. Absolvent prokazuje zvládnutí celého vzdělávacího programu ČJL za čtyři roky (resp. osm let) studia tím, že se orientuje v obecně kulturních a historických souvislostech nejen českých, ale i vybraných světových literatur (zvl. francouzské, angloamerické, ruské a německé) a je schopen podat přehled vývoje těchto literatur v dějinách
2. Absolvent odlišuje od sebe jednotlivé literární (kulturní) směry v průběhu vývoje literatur.
3. Absolvent čte s porozuměním, a je tedy schopen bez problému analyzovat umělecké i neumělecké texty po stránce jazykové, kompoziční (formální) i tematické (obsahové) a vzájemně je srovnávat.
4. Absolvent má již vytvořený základní hodnotový systém v oblasti jazykové teorie, literární komunikace i kultury obecně. Váží si kulturních (materiálních i duchovních) hodnot českého národa a je si vědom přispění Kutné Hory a Kutnohorska k vývoji české společnosti. Své postoje a hodnotový systém absolvent dále rozvine v předpokládaném dalším studiu na vysoké škole.

4. Výchovné a vzdělávací strategie

- v oblasti motivace:

Výuka musí být poutavá a mnohotvárná. Při předávání informací i při nácviku dovedností upozorňujeme žáky na teoretické i praktické využití poznání, případně je vyzýváme, aby formulovali vlastní názory na využitelnost předávaného učiva. Učitel rovněž zapojuje žáky do předmětových soutěží (viz výše), čímž je motivuje k dalšímu, hlubšímu studiu.

- v oblasti rozvoje kompetencí k učení:

Učitel vede žáka k tomu, aby sám v učebnicích (textových a jiných pomůckách) vyhledal příklady zkoumaného jevu, sám stanovil pravidla pro tento jev typická a následně aby se sám pokusil vytvořit příklady vlastní, kde by právě získané vědomosti uplatnil. Jiným způsobem je rozdělení zkoumaných jevů mezi žáky do několika skupin (skupinové vyučování). Procvičujeme se žáky rovněž práci

Gymnázium Jiřího Ortena, Kutná Hora

s textem, techniky pozorného, plynulého a věcného čtení a vedeme je k chápání významu klíčových slov. Nezbytností je, aby žák poznával smysl a cíl učení, chápal důležitost a praktickou využitelnost poznávaného a uvědomoval si možnosti svého dalšího zdokonalování. Toho lze dosáhnout například předkládáním složitějších a rozsáhlejších textů s různými úkoly na vyhledávání klíčových slov, vět apod.

- v oblasti rozvoje kompetencí k řešení problémů:

V předmětu LIT klademe důraz na aplikaci poznatků z dějin a teorie literatury. Zadáváme samostatné práce, jako např. úvahy, eseje, básnické texty apod. Především v nich se projeví žákova schopnost využít osvojené jevy „nenásilnou formou“, tj. v textu, který se nezaměřuje na konkrétní jev, a navíc v textu, jehož je žák sám autorem. Schopnost řešení problémů lze cvičit rovněž na literárních ukázkách a při práci s nimi. Žák je veden ke správnému použití jazykových jevů, např. při vysvětlování odchylek od jazykové normy (ukázky nářečí, obecné češtiny apod.), vyhledávání gramatických výjimek apod. Žák má rovněž možnost přečtený text reprodukovat nebo vytvářet další texty vlastní – i s možností využití různých jazykových vrstev.

- v oblasti rozvoje komunikativních kompetencí

Vyžadujeme logické formulace, přesné vyjadřování vlastních myšlenek a názorů. Vedeme žáky k odpovědím na doplňovací otázky „proč“, „co by se stalo, kdyby...“, „co musíme udělat, aby...“ atd. Učitel vede cvičeními žáka k tomu, aby rozpoznal nejen, o jaké jazykové vrstvy se v daných projevech jedná, ale také aby dokázal zhodnotit vhodnost dané vrstvy pro různé společenské situace. Opět se zde nabízí využití příkladů (textů, popř. nahrávek) z médií i běžné komunikace. Učitel vybírá a předkládá žákům vhodné texty, tím je motivuje k četbě a k následné analýze a společné diskusi. Rovněž zadáváním referátů (prezentací), slohových aj. prací k aktuálnímu kulturnímu i společenskému dění vede učitel žáky k tomu, aby vyslovovali své názory, zaujímal postoje, obhajovali je, byli schopni akceptovat protiargumenty a vzájemně tolerovali své názory.

- v oblasti rozvoje sociálních a personálních kompetencí

Se závěrem uvedeným výše v oblasti rozvoje komunikativních kompetencí souvisí rozvoj kompetence sociální a personální. Učitel vede žáky ke komunikaci nejen mezi ním a jimi, ale také mezi žákem a jeho spolužáky (kolektivní práce, diskuse). Žáci musí reagovat na

Gymnázium Jiřího Ortena, Kutná Hora

své vlastní projevy i projevy druhých a pod vedením učitele kontrolovat, opravovat a hodnotit své výkony (písemné i mluvené). Učí se tak nejen aplikovat své znalosti, řešit odborné problémy v daném předmětu, ale také vhodně a citlivě sdělovat výtky i pochvaly, navrhopat jiná další možná, lepší řešení apod. Na druhou stranu se žáci tímto učí přijímat kritiku ze strany svých vrstevníků, reagovat na ni a příště se nedostatků vyvarovat.

- v oblasti rozvoje občanských kompetencí

Učitel vede v diskuzích žáky k tomu, aby respektovali přesvědčení druhých lidí, vážili si jejich vnitřních hodnot a byli schopni vcítit se do situace ostatních lidí. Předmět LIT zde spolupůsobí s ostatními předměty na celkovém rozvoji občanských kompetencí. Zároveň tím, že učitel organizuje pro žáky návštěvu filmových a divadelních představení, výstav, exkurzí do knihoven, galerií, muzeí apod., rozvíjí jejich estetické cítění a vytváří prostor pro diskuzi, analýzu a formulování závěrů.

- v oblasti rozvoje kompetencí k podnikavosti:

V rámci předmětu např. seznamujeme žáky s vývojem technologií a nových přístupů a postupů (zvl. vývoj písma, využití grafické stránky jazyka, vynález knihtisku a praktická využitelnost tisku, práce s AV médií, tvorba prezentací, tvorba reklam, novin apod.). Žáci musí být vedeni k poznání, že znalost mateřského i cizích jazyků hraje nezastupitelnou roli při efektivní komunikaci v globálním světě.

- v oblasti vytváření a upevňování kognitivních struktur:

S žáky cíleně a pravidelně opakujeme předávané znalosti a dovednosti, zvláště pojmů daného oboru, psaním testů, vytvářením přehledů apod. Zvláštní kapitolu v předmětu LIT tvoří čtení s porozuměním beletristických textů, při čemž žáci prokazují schopnost prezentace svých názorů a postojů, o nichž jsou schopni diskutovat a které jsou schopni obhájit. Samozřejmými pomůckami jsou ukázky beletristických textů, reprodukce výtvarných děl, dobová hudba, CD, ale také video a další informační zdroje.